

Sveučilište u Zagrebu
EKONOMSKI FAKULTET
Zagreb - Hrvatska

Trg J. F. Kennedyja 6
10000 Zagreb, Hrvatska
Telefon +385(0)1 238 3333
<http://www.efzg.hr/wps>
wps@efzg.hr

SERIJA ČLANAKA U NASTAJANJU

Članak broj 06-13

Vlatka Bilas
Sanja Franc

Uloga inozemnih izravnih ulaganja i načini poticanja

SVEUČILIŠTE U
ZAGREBU

Uloga inozemnih izravnih ulaganja i načini poticaja

Vlatka Bilas
vbilas@efzg.hr

Sanja Franc
sanja.franc@gmail.com

Ekonomski fakultet – Zagreb
Sveučilište u Zagrebu
Trg J. F. Kennedyja 6
10 000 Zagreb, Hrvatska

Sve izneseno u ovom članku u nastajanju stav je autora i ne odražava nužno službena stajališta Ekonomskog fakulteta u Zagrebu. Članak nije podvrgnut uobičajenoj recenziji. Članak je objavljen kako bi se potaknula rasprava o rezultatima istraživanja u tijeku, a u svrhu njegovog poboljšanja prije konačnog objavljivanja.

Copyright 2006 by Vlatka Bilas, Sanja Franc

Sva prava pridržana.

Dijelove teksta dopušteno je citirati uz obavezno navođenje izvora.

Sažetak

Osnovna namjera ovog rada je ukazati na važnost inozemnih izravnih ulaganja i njihov utjecaj u suvremenom gospodarstvu kao i objasniti moguće načine poticanja inozemnih ulaganja. Kontinuirani proces integracije svjetske ekonomije doveo je do promjene stavova zemalja primateljica u odnosu na inozemna izravna ulaganja. Na takva ulaganja zemlje u razvoju više ne gledaju sa sumnjom i susprezanjem, a kontrole i restrikcije za ulazak zamijenjene su selektivnim državnim politikama kojima se želi potaknuti njihov priljev.

Međutim, nisu sve države u tome jednako uspješne, niti su učinci inozemnih izravnih ulaganja u svim zemljama jednaki. Uspješnost odabrane strategije prije svega ovisi o stupnju ukupnog društvenog i gospodarskog razvitka zemlje, potrebna je sposobnost vlade i domaćih tvrtki da optimalno iskoriste pogodnosti koje inozemna izravna ulaganja nose.

Ključne riječi

značaj inozemnih izravnih ulaganja, poticanje inozemnih izravnih ulaganja, Hrvatska

JEL klasifikacija

F, F21, E2

1. UVOD

Strana ulaganja, u najširem smislu, podrazumijevaju sve vrste ulaganja stranih pravnih i fizičkih osoba u gospodarske djelatnosti neke zemlje. Inozemna izravna ulaganja (engl. *Foreign Direct Investment* - FDI) počinju se intenzivnije pojavljivati u teorijskim i empirijskim istraživanjima ekonomista nakon II. svjetskog rata. Kontinuirani proces globalizacije rezultirao je promjenom stava mnogih zemalja o važnosti inozemnih izravnih ulaganja. Zemlje u razvoju na njih više ne gledaju sa sumnjom, već naprotiv u svojim gospodarstvima nastoje stvoriti povoljne uvjete poslovanja koji će biti atraktivni i poticajni za strane ulagače. Uloga nacionalnih vlada i pravilan odabir učinkovite strategije privlačenja inozemnih izravnih ulaganja stoga su od izuzetne važnosti.

Budući da su inozemna izravna ulaganja transnacionalnih kompanija prepoznata kao jedan od osnovnih kanala kojim zemlje u razvoju dobivaju pristup najmodernijim tehnologijama čija difuzija ima važnu ulogu u objašnjavanju gospodarskog rasta, javlja se i konkurentna borba za privlačenjem stranih investitora. No, uz sve pozitivne efekte koje transnacionalne kompanije mogu imati na zemlju primatelja, treba procijeniti i potencijalne društvene troškove koji se mogu pojaviti. Inozemna izravna ulaganja ne predstavljaju rješenje svih problema i njihov pozitivan učinak ovisan je i o uvjetima koji prevladavaju u zemlji domaćinu.

Već je navedeno kako se stav prema inozemnim izravnim ulaganjima uvelike promijenio u proteklih nekoliko desetljeća. Rast globalizacije i liberalizacije uzrokovao je potrebu za poticanjem novih, produktivnijih aktivnosti, odnosno, javlja se potreba za proizvodnjom dobara i usluga sposobnih da izdrže konkurenciju i opstanu na tržištu. Većina zemalja danas inozemna izravna ulaganja smatra važnim kanalom za aktiviranje vlastitih potencijala neophodnih za razvitak. Čak su i zemlje u razvoju, koje su dugo vremena bile oprezne i izostavljene iz sudjelovanja u međunarodnim operacijama, početkom 1990-ih liberalizirale režime i politike privlačenja inozemnih ulaganja.

Opća liberalizacija režima inozemnih izravnih ulaganja dramatično je izmijenila gospodarsko-političku sliku svijeta, donijela je drastično smanjenje, gotovo nestanak pojave nacionalizacije, opće prihvaćen trend privatizacije, reviziju dosadašnjih režima zaštite intelektualnog vlasništva, usvajanja općih pravila zaštite slobodne konkurencije, itd.

Općenito, promjene u režimima inozemnih izravnih ulaganja danas su samo dio šire reforme gospodarstava zemalja u razvoju, uključujući sve veću deregulaciju, snažnije otvaranje ekonomije vanjskoj trgovini, veći naglasak na razvojnu strategiju i dostizanje međunarodne konkurentnosti.

2. MOTIVI DAVATELJA I PRIMATELJA INOZEMNIH IZRAVNIH ULAGANJA

Osnovno pravilo tržišne ekonomije je pravilo izjednačene ponude i potražnje kako bi se došlo do ravnotežne količine i cijene. Ako bi to pravilo primijenili i na inozemna izravna ulaganja, to bi podrazumijevalo da kupac i prodavač, odnosno primatelj i davatelj inozemnih izravnih ulaganja, trebaju imati interesa za inozemnim izravnim ulaganjima. U daljnjem tekstu nešto više o motivima primatelja i davatelja inozemnih ulaganja.

2.1. Motivi davatelja inozemnih izravnih ulaganja

Razloge poduzeća za inozemno investiranje proučavali su brojni autori. Jedan od najčešćih zaključaka je da je međunarodna proizvodnja rezultat procesa na kojeg utječu faktori poput vlasništva, internacionalizacije i prednosti lokalizacije. Upravo je lokacija, odnosno faktori privlačnosti određene lokacije, jedan od odlučujućih motiva za investiciju. Dostupnost prirodnih resursa, veličina tržišta, zemljopisni položaj, stanje ekonomije, kulturno i političko okruženje, transportni troškovi i dr. samo su neki od motiva davatelja inozemnih izravnih ulaganja.

Nadalje, postoji skupina motiva davatelja ili ponuđača koja se temelji na teoriji optimizacije portfelja multinacionalne kompanije. Prema ovoj teoriji glavni je motiv za poduzimanje investicije želja vlasnika određenog portfelja za maksimizacijom njegove vrijednosti, odnosno očekivani prinos portfelja uz što manji rizik. Prema tom su pristupu inozemna izravna ulaganja moguća ako je očekivani prinos inozemne aktive (ulaganja u FDI) niži od prinosa domaće imovine kada je korelacija između očekivanog prinosa domaćih investicija i onih u inozemstvu (u obliku izravnih ulaganja) manja od jedan ili čak negativna, što bi značilo da ako pada prinos u zemlji, raste prinos u inozemstvu.

Motivi davatelja mogu proizaći i iz teorije industrijske organizacije (engl. *industrial organization*). Prema toj je teoriji očekivani prinos od podružnice nastale inozemnim izravnim ulaganjem veći od prinosa domaćeg poduzeća kojem se primjerice ustupa licenca – zbog blizine tržišta, zbog nižih troškova, zbog mogućeg osvajanja većeg dijela tržišta i drugih povoljnijih uvjeta na lokalnom tržištu.

Prema brojnim autorima, određeno poduzeće, da bi proširilo svoje aktivnosti u druge zemlje, odnosno da bi postalo multinacionalnim treba posjedovati neke specifične prednosti pred lokalnim konkurentima, u koje se ubrajaju napredna tehnologija, zaštitni znak, patenti, ekonomija obujma, upravljačka i marketinška znanja, što se zajedno naziva neopipljivom imovinom. Buckley i Casson u svom radu iz 1976. godine (preuzeto iz Babić, Pufnik i Stučka, 2001.) tvrde da za iskorištavanje specifičnih prednosti na međunarodnoj razini nije nužno potrebno da određeno poduzeće posjeduje poduzeće u drugoj zemlji i upravlja njegovim poslovanjem, već se prednosti mogu iskorištavati pomoću izvoza ili ugovora o licenci s lokalnim poduzećima na inozemnim tržištima. Prema njihovoj teoriji, da bi poduzeće postalo multinacionalnim, potrebno je osim posjedovanja specifične neopipljive imovine i postojanje tzv. internih ekonomija. Internalizacijom poslovanja, poduzeće zamjenjuje tržište kako bi se poslovne transakcije obavile na učinkovitiji i jeftiniji način. Iskorištavanjem specifičnih prednosti pomoću inozemnih izravnih ulaganja mogu se, zbog internalizacije transakcija, ostvariti znatnije uštede, dok se to prodajom licenci ili izvozom gotovih proizvoda ne može učiniti.

Nesavršena konkurencija na inozemnom tržištu važan je faktor, koji motivira poduzeće da se upusti u međunarodne operacije. Empirijska istraživanja odnosa tržišne strukture i inozemnih izravnih ulaganja koju je proveo Moran (1998.), pokazala su da velik dio multinacionalnih kompanija djeluje na tržištima koja imaju izraženu tržišnu koncentraciju, u industrijskim granama za koje je značajna ekonomija obujma i veliki izdaci za promociju proizvoda te u kojima se intenzivno primjenjuje tehnologija. U takvim uvjetima zemlja domaćin od inozemnih ulaganja ima štete (npr. od renti koje povlače poduzeća u stranom vlasništvu), ali i znatne koristi. Koristi se ostvaruju pomoću pristupa modernim tehnologijama, marketingu i upravljačkim vještinama, te pomoću mogućeg ostvarivanja pozitivnih eksternih učinaka na domaća poduzeća, što sve zajedno pridonosi rastu produktivnosti, a time i poboljšanju efikasnosti iskorištenja resursa i na kraju dovodi do porasta dohotka *per capita*.

Stoga je stupanj konkurencije na određenom tržištu, navodi Moran (1998.), jedan od faktora o kojima ovisi hoće li konačni neto učinci inozemnih izravnih ulaganja u zemljama u koje stižu biti pozitivni ili negativni.

Sljedeće moguće objašnjenje motiva multinacionalnih kompanija za inozemna izravna ulaganja temelji se na racionalizaciji troškova kapitala. Multinacionalna poduzeća osnivaju podružnice u inozemstvu zato što im je dug jeftiniji način financiranja od vlasništva, stoga radije investiraju, pa i u inozemstvu u obliku izravnih ulaganja, nego da plaćaju dividende.

Izravna ulaganja mogu također poslužiti i brojnim strateškim ciljevima. Tako se izravnim ulaganjima prodiire na inozemna tržišta do kojih se lakše dopire preko zemlje primatelja¹. To je tržišno orijentirano izravno ulaganje. Faktorski orijentirana izravna ulaganja omogućuju pristup sirovinama, tehnologiji ili jeftinijem radu i drugim proizvodnim faktorima.

Izravna ulaganja mogu biti i strateška radi supstitucije izvoza, ukoliko se nastoji izbjeći izvoz zbog tečajnog rizika, rizika suverenosti ili nekog drugog razloga. U pravilu se motivi ponuđača moraju manifestirati u razlici između prihoda i rashoda multinacionalne tvrtke i u profitu.

¹ Koja posjeduje ugovore o slobodnoj trgovini s drugim, okolnim zemljama.

2.2. Motivi primatelja inozemnih izravnih ulaganja

Motivi primatelja inozemnih izravnih ulaganja sastoje se u usporedbi društvenih koristi i troškova koja su prouzrokovala inozemna izravna ulaganja te u nastojanju da društvene koristi budu veće. Društvene koristi ili dobiti od inozemnih izravnih ulaganja očituju se kroz različite pozitivne utjecaje. Tako stvaranje dobiti od strane multinacionalne kompanije, koja se onda oporezuje, osigurava znatne priljeve u državni proračun. S druge strane, jedna od uobičajenih fiskalnih mjera za privlačenje inozemnih ulaganja je upravo oslobođanje od plaćanja poreza u dužem razdoblju. Nadalje, postoji mogućnost otvaranja novih radnih mjesta i u vezi s tim i prijenosa znanja, tehnologije i upravljačkih vještina.

Iskorištavanje komparativnih prednosti lokalnoga gospodarstva s ekonomijom razmjera inozemnog ulagača može biti važan element za proboj domaće proizvodnje na svjetsko tržište. Ulazak inozemnih tvrtki u proizvodni sektor može prouzročiti jačanje konkurencije, što povećava pritisak na efikasnije poslovanje ostatka sektora. Daljnji bitan motiv zemlje primatelja je činjenica da se ulazna inozemna izravna ulaganja ne uključuju u inozemni dug zemlje, pa zemlje imaju dodatni motiv da prikupe što više izravnih ulaganja s obzirom na ostale stavke u kapitalnom i financijskom računu platne bilance.

Potencijalne društvene troškove inozemnih izravnih ulaganja može prouzročiti smanjenje zaposlenosti zbog racionalizacije radne snage u preuzetom poduzeću ili, na mikrorazini, zbog istiskivanja neuspješnih domaćih tvrtki. Nadalje, mogu se pojaviti distorzije na tržištu rada, odnosno, može se smanjiti količina «dobrih» poslova i povećati količina «loših» poslova (razlike u plaćama radnika s istim sposobnostima ili spremom mijenjaju se zbog inozemnih izravnih ulaganja i nesavršenosti tržišta rada). Na makrorazini može doći do pogoršanja na tekućem računu platne bilance zemlje domaćina ukoliko poduzeća nastala inozemnim izravnim ulaganjima neto uvoze (više uvoze nego izvoze), primjerice, od svojih centrala u inozemstvu.

Protivnici inozemnih ulaganja često ističu bojazan od porasta utjecaja multinacionalnih kompanija na ekonomsku politiku i stabilnost zemlje, te postizanje monopolističkog odnosa između multinacionalne kompanije i zemlje primatelja.

Motivi zemalja primateljica inozemnih izravnih ulaganja su društvene koristi koje će se u njima ostvariti, a ogleđaju se u transferu tehnologije, znanja i vještina i njihova prelijevanja, te u pozitivnom utjecaju istih na gospodarski rast, zaposlenost, vanjsku trgovinu, investicije i zaštitu okoliša u zemlji domaćinu.

3. UTJECAJ INOZEMNIH IZRAVNIH ULAGANJA NA RAZVOJ ZEMALJA PRIMATELJA

Početak 1990-ih promatra se kao doba zahtjevnih izazova, u smislu izgradnje novog ideološkog, političkog i društvenog poretka unutar regije, no, to je ujedno i razdoblje jedinstvenih prilika za ekonomski razvoj i investicije. Inozemna izravna ulaganja postala su vrlo značajna za oporavak i razvoj tranzicijskih zemalja, kako su one postajale sve otvorenije za međunarodnu suradnju i poslovanje.

Utjecaj inozemnih izravnih ulaganja i multinacionalnih kompanija na zemlje primatelje su mnogobrojni. Multinacionalne kompanije posjeduju brojne resurse koji pomažu rastu i razvitku određene zemlje. Neki od tih resursa su tehnologija, menadžment, *know-how*, kvalificirana radna snaga, međunarodne proizvodne mreže, pristup tržištima i poznatim *brandovima*. Multinacionalne kompanije također pospješuju razvitak i s tradicionalnog gledišta, povećavajući razinu investicija i zalihe kapitala u zemlji domaćinu.

No, s druge strane multinacionalne kompanije mogu imati i negativan učinak na razvoj zemlje domaćina. Ulazak velikih poduzeća sa efikasnim internim tržištima i znatnom tržišnom moći, može unazaditi napredak zemlje u razvoju ili može biti skuplje od alternativnih načina usvajanja sredstava koje transnacionalne kompanije mogu pružiti.

Uz efekte koje inozemna izravna ulaganja mogu imati na investicije, zaposlenost, vanjsku trgovinu, osvrnuti ćemo se i na efekte koje one imaju na gospodarski rast i konkurentnost, odnosno na tehnologiju i inovacije.

3.1. Utjecaj inozemnih izravnih ulaganja na gospodarski rast i tehnološku konvergenciju

Konsenzus oko povezanosti inozemnih izravnih ulaganja i gospodarskog rasta još ne postoji, no posljednjih se godina razvija sve više studija koje govore o pozitivnoj korelaciji inozemnih izravnih ulaganja i gospodarskog rasta.

Novija empirijska istraživanja usredotočila su se na potencijal inozemnih izravnih ulaganja da ubrzaju tehnološku konvergenciju i pozitivno utječu na izgled gospodarskog rasta. Na osnovi istraživanja provedenih krajem 80-ih i početkom 90-ih i utemeljenih na ocjenama tzv. Barrovih regresijskih jednadžbi rasta za velik broj zemalja, može se zaključiti da je brzi rast, između ostalog, povezan s visokom štednjom i investicijama u ljudski i fizički kapital, dobro obrazovanom radnom snagom, a zbog toga i s mogućnošću premošćivanja tehnološkog jaza prema zemljama koje su što se toga tiče u prednosti. Stoga se stope rasta u zemljama u razvoju djelomično mogu objasniti mjerom kojom se uspijeva hvatati korak s razvijenim industrijskim zemljama u prihvaćanju i primjeni modernih tehnologija.

Inozemna izravna ulaganja nisu samo puki međunarodni transfer financijskoga kapitala već mogu uključivati i transfer moderne tehnologije i druge neopipljive imovine. Na taj način inozemne tvrtke mogu znatno utjecati na rast produktivnosti i dugoročni gospodarski rast u zemljama primateljima. Stoga se inozemna izravna ulaganja multinacionalnih kompanija smatraju jednim od osnovnih kanala kojim zemlje u razvoju dobivaju pristup najmodernijim tehnologijama čija difuzija ima važnu ulogu u objašnjavanju gospodarskog rasta.

Zemlje u razvoju proizvode iste robe kao i razvijene zemlje, ali uz zastarjelu tehnologiju, a neke se robe uopće ne proizvode zbog nedostupnosti tehnološkog znanja u zemljama u razvoju. Čak i kada se koriste slične tehnologije, zemlje u razvoju ih koriste manje efikasno jer nemaju potrebne vještine i sposobnosti. Suprotno neoklasičnim modelima rasta, došlo se do zaključka da tehnologija nije besplatno dobro koje je dostupno svim poduzećima u svim dijelovima svijeta. Štoviše, određene tehnologije nisu dostupne ukoliko ih njihovi vlasnici ne odluče izdati na licencu.

3.2. Utjecaj inozemnih izravnih ulaganja na investicije

Uzimajući u obzir iznimnu važnost investicija za gospodarski rast i razvoj, vrlo je važno utvrditi uzrokuje li priljev inozemnih izravnih ulaganja povećanje ukupnih investicija u zemlji ili njihovo smanjivanje. Ako inozemna izravna ulaganja ulaze u sektore u kojima već postoji konkurencija domaćih poduzeća, moguća je konkurentna borba čije su posljedice smanjivanje zaliha i odgoda investicija te izlazak nekih tvrtki iz sektora. To može smanjiti ukupne investicije u tom sektoru, pa tako i u cijelom gospodarstvu. Ako, međutim, inozemna izravna ulaganja ulaze u novi sektor, postoji velika mogućnost da se ukupne investicije povećaju.

3.2. Utjecaj inozemnih izravnih ulaganja na vanjsku trgovinu i zaposlenost

Utjecaj ulaznih stranih investicija na vanjsku trgovinu i zaposlenost ovisi o tome prevladava li komplementarnost ili supstitutivnost inozemnih izravnih ulaganja i izvoza, odnosno prevladava li supstitutivnost ili komplementarnost inozemnih izravnih ulaganja i uvoza. Ukoliko prevladava komplementarnost inozemnih izravnih ulaganja i izvoza, tada će se zbog inozemnih izravnih ulaganja povećati i izvoz, što će povećati i domaću zaposlenost. Ovo je dakle, povoljna situacija za vanjskotrgovinsku bilancu i za zaposlenost. Obratna je situacija kod supstitutivnosti inozemnih izravnih ulaganja i izvoza, pri čemu zaposlenost u izvoznom sektoru ustupa mjesto zaposlenosti u sektoru gospodarstva primatelju inozemnih izravnih ulaganja. Ukoliko pak prevladava supstitutivnost inozemnih izravnih ulaganja i uvoza, također se može povećati zaposlenost jer poduzeće nastalo stranom investicijom može opskrbiti domaće tržište proizvodima koji su se prije uvozili.

Utjecaji inozemnih izravnih ulaganja, odnosno ulaska multinacionalnih kompanija mogu dakle, biti višestruki. Na zemljama primateljicama ostaje da procjene potencijalne koristi i troškove koje će njima ostvariti. Budući

da tranzicijske zemlje nemaju dovoljno kapitala potrebnog za ostvarenje i poticanje vlastitog tehnološkog napretka, a time i gospodarskog rasta, u najvećem broju slučajeva oslonit će se na strane kompanije da im pomognu u toj misiji.

4. STRATEGIJE PRIVLAČENJA INOZEMNIH IZRAVNIH ULAGANJA

Dobro razrađena i vlastitim potrebama prilagođena dugoročna strategija privlačenja inozemnih izravnih ulaganja izuzetno je važna i predstavlja uvjet optimalizacije pozitivnih učinaka koje ta ulaganja mogu imati na razvitak nacionalnog gospodarstva. Uzimajući u obzir sve veću konkurenciju između zemalja u razvoju u privlačenju stranih investicija, ispunjavanje osnovnih ekonomskih preduvjeta više nije dovoljno za poticanje ulaska stranih investitora. Uz politike kojima bi se poboljšali osnovni ekonomski uvjeti u zemlji, vlade također moraju razviti i selektivne mjere poticanja stranih investicija.

4.1. Osnovne determinante privlačenja inozemnih izravnih ulaganja

Inozemna izravna ulaganja najčešće su privučena vrlo mjerljivim vlastitim interesom; ili velikim domaćim tržištem, ili nižim troškovima proizvodnje i ukupnog poslovanja, koji pružaju prednost nad konkurentima i omogućuju izvozno orijentiranu proizvodnju. Upravo zato sveukupna konkurentnost mora ostati jedno od osnovnih područja koje nastoje osigurati vlade da bi se privukla inozemna izravna ulaganja. Slobodno i otvoreno tržište je preduvjet, ali zbog svojih poremećaja i svojevrstne anarhičnosti nije dovoljno.

Jeftina radna snaga i dalje ostaje konkurentna prednost u privlačenju inozemnih izravnih ulaganja, ali njena važnost opada, jer sama po sebi nije dovoljna niti za osiguravanje održivog rasta, niti za privlačenje stranih investicija. Slično je i s prirodnim bogatstvima čiji značaj također opada.

Kao što je već spomenuto, u uvjetima potpune svijesti o značaju inozemnih izravnih ulaganja za razvitak i otvorene oštre konkurencije u privlačenju stranih investitora, mnoge države kreiraju posebne pogodnosti kojima nastoje utjecati na odluke o odabiru odredišta stranih ulaganja. Pri tome su pojedine države manje ili više uspješne od svojih izravnih konkurenata, no sve prije toga moraju ispuniti određene preduvjete bez kojih nema stranih investicija ili bar nema onih čija je orijentacija dugoročna.

Da bi zemlja uopće mogla razmišljati o privlačenju stranih investicija, odnosno sa da bi se mogla upustiti u natjecanje s konkurentima, potrebno je udovoljiti nekim kriterijima koji su osnovni preduvjeti privlačenja stranih investicija:

- **Politička stabilnost** - dugoročno orijentirani kapital, odnosno ulaganje koje pozitivno može djelovati i na razvitak zemlje domaćina, nikad ne dolazi u nestabilna i politički turbulentna područja. Politička nestabilnost najčešće privlači spekulativni i «prljavi» kapital koji, zbog povećanog rizika, očekuje visoke zarade u kratkom roku.
- **Stabilnost nacionalne ekonomije** - nestabilno gospodarstvo, socijalni nemiri, nestabilna nacionalna valuta, nekonzistentna monetarna i fiskalna politika, visoka inflacija i općenito promjenjivi i nestabilni uvjeti privređivanja, definitivno nisu okruženje koje će stimulatивно djelovati na strane investitore.
- **Povoljno poslovno okruženje** - bez povoljnog okruženja koje pruža uvjete za profitabilno poslovanje zasigurno nema stranih investicija. Za uspješan program promocije stranih investicija neophodno je osigurati nesmetano odvijanje aktivnosti poduzećima, bez pretjeranog i kompliciranog administriranja i nepotrebnih i suvišnih troškova.
- **Infrastrukturalna izgrađenost** - otvoreno, liberalizirano tržište s izgrađenim tržišnim institucijama koje osiguravaju slobodnu tržišnu utakmicu; razvijena pravna infrastrukturalna s dobrim zakonom o poduzećima, stimulativnim zakonom o zapošljavanju, antikorupcijskim zakonom itd. Izgrađena prometna i telekomunikacijska infrastrukturalna, svakako su elementi koji bitno pospješuju vladine napore da privuku strane investicije. Jednaka je važnost educirane radne snage, mobilne i adaptivne za nove tehnologije i nove tehnološke i organizacijske procese.

- **Kredibilitet vladine politike** - vjerodostojna vlada također je preduvjet za značajniji dolazak stranog kapitala. Ulagачi koji dolaze na dugi rok svakako žele biti sigurni da mogu vjerovati politici vlade i da s povjerenjem mogu očekivati njezine buduće poteze. Transparentnost i predvidivost vladine politike, odnosno predvidivost razvoja cjelokupnog društveno-političkog sustava od izuzetne su važnosti.

Pojednostavljeno rečeno, dva su osnovna preduvjeta koja moraju biti ispunjena da bi zemlja postala atraktivna stranim ulagačima: stabilnost i profitabilnost. Ako zemlja svojom ukupnom politikom osigurava okruženje u kojem su stabilni uvjeti za nesmetano i profitabilno djelovanje inozemna izravna ulaganja dolaze gotovo automatizmom.

Kreditni rejting zemalja istočne Europe kojim se ocjenjuje rizičnost, odnosno privlačnost zemlje kao odredišta za potencijalna ulaganja, prikazan je u tablici 1.

Tablica 1. Kreditni rejting zemalja istočne Europe

	Moody's	S&P	FitchIBCA
Bugarska	B1	BB-	BB-
Cipar	A2 (Negative)	A	NR
Češka	Baa1	A-	BBB+
Estonija	Baa1	A-	A-
Hrvatska	Baa3 (Negative)	BBB-	BBB-
Latvija	Baa2	BBB (Positive)	BBB
Litva	Ba1	BBB-	BBB-
Mađarska	A3	A-	A-
Moldavija	Caa1	NR	CC
Poljska	Baa1	BBB+	BBB+
Rumunjska	B2 (Negative)	BB-	B
Rusija	Ba3	B+	B+
Slovačka	Baa3	BBB- (Positive)	BBB
Slovenija	A2	A+	A+
Turska	B1	B-	B
Ukrajina	Caa1 (Negative)	NR	B-

Legenda: NR -- *Not Rated*

Izvor: www.bradynet.com, stanje kolovoz 2003.

Moody's, S&P i FitchIBCA su svjetski poznate investicijske kompanije koje pružaju financijske informacije, uključujući određivanje kreditnog rejtinga, procjenu rizika, istraživanje investicija i dr. Kao što je vidljivo u tablici 1., prema ocjenama agencija za rangiranje najzdravije gospodarsko okruženje je u Sloveniji, zatim u Cipru, kojima je dana ocjena A, odnosno A+. Hrvatska ima kreditni rejting BBB-, što znači da je još uvijek relativno rizična za ulaganja, a to upućuje na potrebu stvaranja uspješnog programa promocije kojim bismo privukli strane investitore.

4.2. Mjere poticaja inozemnih izravnih ulaganja

U posljednja dva desetljeća inozemna izravna ulaganja imaju sve veći utjecaj na razvitak zemalja u razvoju. Sukladno tome, može se zaključiti da je i natjecanje, odnosno borba za privlačenjem inozemnih izravnih ulaganja između tih zemalja sve jača i teža. Pred vlade zemalja u razvoju postavlja se težak zadatak da pored poboljšanja osnovnih ekonomskih uvjeta u zemlji, osmisle i dodatne poticaje kojima bi potakli strane ulagače na ulaganje upravo u njihovu zemlju. Najšire prihvaćen princip poslovanja i razmjene je princip nacionalnog tretmana i ravnopravnog odnosa stranih i domaćih ulagača.

Dodatni poticaji su ne samo važan stimulans u privlačenju inozemnih izravnih ulaganja, nego su istovremeno i sredstvo kojim vlade vrlo učinkovito mogu usmjeravati ta ulaganja u određene sektore, uže djelatnosti ili regije. Odabir poticaja ovisi prvenstveno o ciljevima koje uz razvitak nacionalnog gospodarstva vlada želi ostvariti na

užem planu. Dodatni poticaji najčešće se sastoje u oslobađanju od određenih fiskalnih davanja na određeno vrijeme. U mnogim slučajevima vlade postavljaju različite uvjete i zahtjeve vezane uz ostvarenje poticaja kako bi osigurale očekivane pozitivne učinke inozemnih izravnih ulaganja. Neki od tih zahtjeva mogu biti: postavljanje minimuma iznosa investicija, zahtjev za participacijom domaćeg sektora, zahtjevi vezani uz zapošljavanje, zahtjevi vezani uz transfer tehnologije i sl.

Pored fiskalnih olakšica, ulagačima koji postavljaju određene uvjete mogu se pružiti i druge vrste financijskih i ostalih poticaja, kao što su na primjer besplatna dodjela zemljišta na korištenje, osiguranje potrebne infrastrukture, oslobođenje od carinskih davanja na uvoz opreme i slično. Olakšice je naravno moguće gradirati od manjih ka većima, ovisno o gradaciji ispunjenja postavljenih uvjeta, odnosno o gradaciji zacrtanih ciljeva.

U tablici 2. prikazani su najčešće upotrebljavani poticaji inozemnih izravnih ulaganja.

Tablica 2. Pregled najčešće korištenih mjera poticaja direktnih stranih investicija

VRSTA POTICAJA	SVRHA	MJERE
Fiskalni	Smanjiti porezno opterećenje investitora	Smanjivanje poreza na dobit za pothvate inozemnih izravnih ulaganja; odgoda plaćanja poreza na dobit; donošenje sporazuma o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja; omogućavanje ubrzane amortizacije; omogućavanje odbitaka od porezne osnovice vezanih uz broj zaposlenih lokalnih radnika; omogućavanje odbitaka od porezne osnovice za udio domaćih sirovina u proizvodnji; izuzeće od plaćanja uvoznih carina na kapitalnu opremu i strojeve; izuzeće od plaćanja izvoznih carina; povrat uvoznih carina.
Financijski	Pružiti izravnu financijsku pomoć	Državne pomoći i subvencije; subvencionirani državni zajmovi; državne garancije i garantirani izvozni krediti; osiguranje protiv valutnog i nekomercijalnih rizika i sl.
Ostali	Povećati profitabilnost/smanjiti troškove investicija kroz nefinancijska sredstva	Pružanje usluga u vezi s infrastrukturom pod povoljnijim uvjetima; preferencijalni aranžmani s vladom; posebni devizni režimi; koncesije pri vraćanju zarade i kapitala matičnom poduzeću i dr.

Izvor: Sass (2003.)

Prve navedene, fiskalne mjere poticaja, najčešće koriste vlade zemalja u razvoju kako bi potaknule strane investitore da ulažu u njihove zemlje. Smanjivanje poreza na dobit za pothvate inozemnih izravnih ulaganja, porezni poček, izbjegavanje dvostrukog oporezivanja samo su neki od brojnih fiskalnih poticaja inozemnih izravnih ulaganja.

Obrnuta je situacija s razvijenim zemljama koje više koriste financijske poticaje inozemnih izravnih ulaganja. U financijske poticaje spada odobravanje novčanih sredstava poduzećima za financiranje inozemnih izravnih ulaganja poput državnih pomoći i subvencija u iznosu dijela troškova, subvencionirani državni zajmovi i slične mjere poticaja.

U ostale poticaje, kao što je vidljivo iz tablice 2, ubraja se povećanje profitabilnosti ulaganja nefinancijskim načinima, to su primjerice, pružanje usluga u vezi s infrastrukturom pod povoljnijim uvjetima (npr. plaćanje struje po nižoj cijeni), preferencijalni aranžmani s vladom i slični stimulansi.

Općenito se može reći da novčani iznos poticaja za izravno strano ulaganje treba biti upravo jednak razlici između društvenih koristi zemlje primatelja ulaganja i privatnih koristi ulagača, koje se izračunavaju na temelju analize društvenih koristi i troškova.

Negativna je posljedica primjene poticaja konkurencija zemalja u razvoju za inozemnim izravnim ulaganjima, jer se zbog nje poticaji povećavaju i premašuju razlike između društvenih i privatnih koristi.

5. INOZEMNA IZRAVNA ULAGANJA U HRVATSKOJ

S trendom globalizacije u punom jeku, svjetsko se gospodarstvo danas nalazi u fazi dubokih strukturnih promjena. Uzimajući u obzir da je Hrvatska mala zemlja koja ne može bitno utjecati na globalne tržišne promjene, jasnija je važnost pretvaranja ovakvih kretanja u svoju korist. Otvorenost gospodarstva je politika kojom možemo poticati domaći rast i razvoj. Pritom je nezamjenjiva uloga inozemnih izravnih ulaganja. U okviru otvorenosti izvoz se uklapa kao nužnost. Jednako je važno i privlačenje stranih ulaganja u Hrvatsku, kao i pozicioniranje hrvatskih tvrtki i pojedinaca kao vodećih ulagača u Jugoistočnoj Europi.

5.1. Priljevi inozemnih izravnih ulaganja u Hrvatskoj u posljednjih 15 godina

Prva inozemna izravna ulaganja u tranzicijske zemlje zabilježena su već krajem 80-ih dok su u Hrvatskoj zabilježena mnogo kasnije, uslijed rata i nesigurnosti. U pred-tranzicijskom periodu, međunarodni ekonomski odnosi bili su pod isključivo državnom kontrolom. Ovakvo makroekonomsko okruženje rezultiralo je dominirajućom ulogom službenog (državnog) financiranja, a strani zajmovi su se preferirali nad zajedničkim ulaganjima. Privatne inozemne investicije, bile su više iznimka nego pravilo. Situacija se počela mijenjati početkom 1990-ih, kada se hrvatsko gospodarstvo otvorilo međunarodnim tokovima i kada je započeo proces tranzicije u modernu tržišnu ekonomiju. U to vrijeme, strane investicije su se počele smatrati i više nego dobrodošlima te se na njih gledalo kao na sredstva kojima se može dovršiti proces privatizacije i ubrzati ekonomski rast zemlje.

Inicijalno otvaranje stranim tokovima kapitala nije rezultiralo značajnijim interesom stranih ulagača. To se djelomično može objasniti privilegiranim pristupom određenih zemalja Srednje Europe (Mađarska, Poljska, Češka i Slovačka) na međunarodna financijska tržišta.

U te je zemlje priljev stranih investicija bio najveći, apsorbirale su oko 90% inozemnih izravnih ulaganja izvršenih u cijeloj Istočnoj Europi. Među zemljama Jugoistočne Europe, uključujući Rumunjsku i Bugarsku, Hrvatska se ističe kao zemlja s relativno najvećim iznosom inozemnih izravnih ulaganja. Unatoč relativno visokoj razini inozemnih izravnih ulaganja u Hrvatskoj, izostao je uobičajeni pozitivan efekt na domaće gospodarstvo, odnosno na rast zaposlenosti, proizvodnje i izvoza prvenstveno uslijed nepovoljne strukture ulaganja. Naime, prema podacima za razdoblje od 1993. do 2005. godine, tek se nešto manje od 20% ukupnih stranih ulaganja odnosi na *greenfield* investicije².

² *Greenfield* investicije su ulaganja u osnivanje novih poduzeća koja sa sobom donose nova znanja, tehnologije ili neku drugu imovinu, dok *brownfield* investicije predstavljaju preuzimanje postojećeg poduzeća.

Tablica 3. Inozemna izravna ulaganja u Hrvatskoj po zemljama ulagačima u mil. EUR-a, 1993-1999.g.

	1993.	1994.	1995.	1996.	1997.	1998.	1999.
AUSTRIJA	4,0	38,5	4,9	45,4	248,7	197,8	163,7
NJEMAČKA	44,2	7,0	15,4	2,2	-55,0	53,8	879,9
SAD	3,9	2,4	-10,4	222,9	86,6	468,3	132,5
FRANCUSKA	0,0	0,0	0,1	4,4	20,7	14,7	6,9
ITALIJA	9,7	2,8	2,8	7,5	9,0	1,3	33,4
MAĐARSKA	0,0	0,0	0,0	0,0	1,5	6,8	5,6
NIZOZEMSKA	3,7	13,4	0,2	8,1	17,5	86,3	60,1
LUKSEMBURG	2,9	0,0	0,0	0,2	8,9	3,8	-8,4
SLOVENIJA	5,6	0,2	2,5	3,9	21,1	28,9	24,3
VELIKA BRITANIJA	0,6	0,5	4,3	0,1	50,2	3,4	20,5
ŠVICARSKA	9,0	15,3	9,8	16,7	-9,4	8,9	-0,3
EBRD	0,0	0,0	0,0	33,3	26,3	-42,4	33,5
ŠVEDSKA	0,4	0,0	25,8	5,9	5,9	16,8	4,7
LIHTENŠTAJN	0,0	9,1	2,7	8,6	11,3	4,6	21,1
DANSKA	2,4	2,4	3,3	9,3	1,1	3,9	5,0
CIPAR	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	0,0	1,4
BIH	0,2	0,0	0,0	0,0	8,1	3,6	0,7
IRSKA	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,4	0,1
ŠPANJOLSKA	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3
DJEVIČANSKI OTOCI	1,3	0,0	0,1	0,0	0,8	12,5	-13,6
BELGIJA	1,0	0,1	0,4	1,1	4,4	-1,1	0,4
RUSIJA	0,0	0,0	0,0	9,2	0,0	1,7	0,0
SLOVAČKA	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,1
ČEŠKA	0,0	0,0	0,0	6,8	2,2	1,1	-6,1
MALTA	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0
IZRAEL	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,5
KANADA	12,1	3,2	8,5	-19,2	0,0	0,1	0,1
NORVEŠKA	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ostale zemlje	0,0	0,1	13,6	27,5	16	-33,2	2,7
Ukupno	100,9	94,9	84,0	394,0	476,6	842,8	1.369,2

Izvor: Hrvatska narodna banka, 2006.

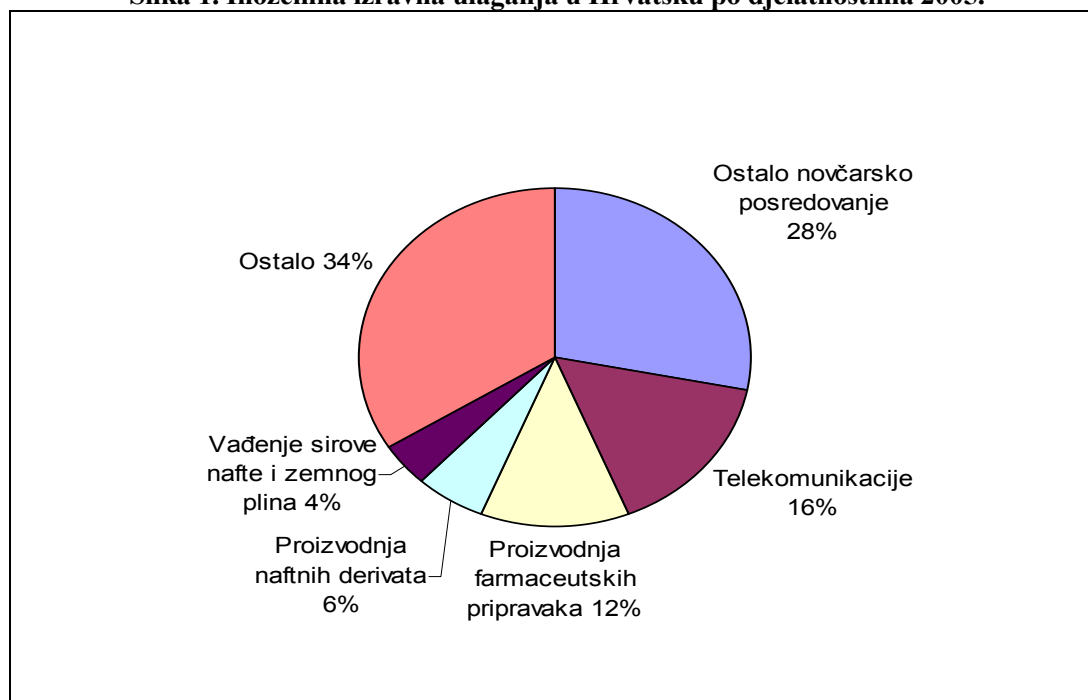
**Tablica 4. Inozemna izravna ulaganja u Hrvatskoj
po zemljama ulagačima u mil. EUR-a, 2000-06/2006.g.**

	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.
AUSTRIJA	161,8	531,1	625,6	399,0	271,9	494,0	-535,8
NJEMAČKA	119,7	620,3	34,4	125,2	181,8	-131,2	184,7
SAD	113,3	106,2	-93,4	312,5	-21,3	11,0	-119,7
FRANCUSKA	14,4	-1,2	2,9	59,6	24,4	-8,4	1.054,3
ITALIJA	88,3	56,8	224,3	85,1	150,0	168,9	131,9
MAĐARSKA	4,1	4,3	13,9	492,9	43,0	331,3	-7,4
NIZOZEMSKA	74,1	23,6	19,6	166,7	85,7	159,8	144,4
LUKSEMBURG	328,2	41,0	105,2	38,4	71,3	110,1	74,2
SLOVENIJA	82,0	54,7	32,8	76,1	47,5	113,8	26,1
VELIKA BRITANIJA	34,1	24,0	4,8	25,6	38,6	34,8	52,7
ŠVICARSKA	10,6	11,7	19,1	29,6	6,3	47,7	38,0
EBRD	6,0	-6,2	101,3	-8,0	12,7	7,4	19,7
ŠVEDSKA	7,0	1,1	15,5	15,6	7,7	20,5	12,8
LIHTENŠTAJN	54,5	-0,7	19,9	-95,4	3,4	31,6	2,4
DANSKA	0,7	1,9	9,7	8,8	1,9	2,7	14,7
CIPAR	-4,0	0,1	1,1	11,7	13,9	22,8	-3,5
BIH	-2,0	4,0	3,2	1,9	13,8	6,8	2,9
IRSKA	0,0	0,0	7,1	11,3	4,1	12,7	6,6
ŠPANJOLSKA	0,0	0,0	6,9	0,1	5,4	2,5	19,9
DJEVIČANSKI OTOCI	-1,6	-0,3	1,3	10,7	3,6	19,7	-0,1
BELGIJA	1,0	1,8	3,5	4,6	10,5	3,2	0,6
RUSIJA	-0,4	1,5	-0,3	0,4	2,6	4,9	6,6
SLOVAČKA	0,1	8,1	1,0	1,8	0,7	10,0	-0,2
ČEŠKA	1,7	-0,1	-3,1	3,0	6,7	10,7	-3,4
MALTA	0,0	0,0	0,0	0,2	3,1	8,0	0,4
IZRAEL	0,2	6,3	-0,1	0,8	5,1	-3,5	1,5
KANADA	0,0	6,2	-1,2	-0,3	0,2	0,8	0,0
NORVEŠKA	0,2	0,5	0,7	-0,1	1,2	0,3	6,9
Ostale zemlje	44,5	5,9	41,5	6,7	-5,5	-90,1	-6,2
Ukupno	1.138,5	1.502,5	1.196,9	1.784,5	990,3	1.402,7	1.125,1

Izvor: Hrvatska narodna banka, 2006.

U razdoblju od početka priljeva stranog kapitala do kraja 2005. godine najviše inozemnih izravnih ulaganja u Hrvatsku pristiglo je iz Austrije (25,9% ukupnog iznosa), Njemačke (17,2%) te SAD-a (11,7%). Usporedbom iznosa inozemnih izravnih ulaganja iz početnog razdoblja, odnosno 1993. godine i 2005. godine (tablice 3. i 4.), vidljiv je njihov porast sa 100,9 mil. EUR koji je zabilježen u 1993. godini na 1.402,7 mil. EUR evidentiran u 2005. godini. Pored Njemačke, Italija je dugo vremena bila drugi najveći investicijski partner Hrvatske. No, unatoč tome sada je Italija peta po iznosu stranih investicija u Hrvatsku. Kada bismo promatrali isključivo tranzicijske zemlje, u Hrvatsku je najviše stranog kapitala uloženo iz Mađarske i Slovenije.

Glede strukture, izravne vlasničke investicije u hrvatsko gospodarstvo okupljene su u nekoliko djelatnosti. Gotovo 50% cjelokupnog ulaganja izvršeno je u tri djelatnosti, i to u ostalo novčarsko posredovanje (28%), telekomunikacije (16%), te proizvodnju farmaceutskih pripravaka (12%). Osim u tri navedene djelatnosti, najveća su ulaganja izvršena u djelatnosti vađenja sirove nafte i zemnog plina te u proizvodnju naftnih derivata (slika 1.). Prema navedenoj strukturi može se zaključiti da je većina ulaganja koncentrirana na uslužne sektore orijentirane većinom na poslovanje na domaćem tržištu.

Slika 1. Inozemna izravna ulaganja u Hrvatsku po djelatnostima 2005.

Izvor: Hrvatska narodna banka, 2006.

Hrvatska u usporedbi s ostalim tranzicijskim zemljama pokazuje umjerenu konkurentnost: mala je zemlja po broju stanovnika, umjerene potrošačke snage prema BDP-u po glavi stanovnika, slabijeg prosječnog realnog rasta BDP-a, visoke nezaposlenosti, umjerenim akumuliranim priljevom inozemnih ulaganja te s niskom inflacijom.

Nadalje, ono što je zabrinjavajuće u Hrvatskoj je visoka neefikasnost i korumpiranost institucija i administracije, što su registrirale i relevantne svjetske institucije. Tako primjerice, *Transparency International* na osnovi anketa deset neovisnih institucija objavljuje redovito vlastiti indeks korumpiranosti. Hrvatska se među srednje-europskim tranzicijskim zemljama u 1999. godini nalazila u najgorem položaju, bila je na 74. od 90 mogućih mjesta na listi. Danas se Hrvatska kreće oko pedesetog mjesta, što znači da smo pokazali određeni napredak, no usprkos tome još je mnogo truda potrebno uložiti na tom području. Lošiji imidž, što se tiče korumpiranosti imaju zemlje kao što su Azerbejdžan, Ukrajina, Rusija, Moldavija i dr.

U globaliziranom okruženju države se natječu u isticanju svojih prednosti, nastojeći stvoriti najproduktivniju okolinu za poslovanje i djelotvornu poslovnu infrastrukturu. U takvom okruženju potrebno je sinergijsko djelovanje ekonomske politike i djelotvornih institucija kako bi se ostvario ekonomski napredak i konkurentnost. Uz važnost poticanja izvoza, mora se prepoznati i važnost uvoza naprednih tehnologija i znanja koje drugi proizvode učinkovitije od nas. Ulazak multinacionalnih kompanija može pritom imati važnu ulogu upravo na području prijenosa novih tehnologija i znanja, uz uvjet da je zemlja primatelj zadovoljila sve fundamentalne ekonomske preduvjete te da je sposobna iskoristiti potencijalne beneficije.

5.2. Poticaji inozemnim izravnim ulaganjima u Hrvatskoj

U Hrvatskoj je osnovana Agencija za promicanje izvoza i ulaganja (2003. godine) koja je u prvih šest mjeseci 2006. godine pomogla pri pokretanju devet investicijskih projekata čija ukupna vrijednost nadmašuje 260 milijuna eura. Njezina je glavna zadaća izgradnja pozitivne slike Hrvatske kao potencijalnog ulagačkog odredišta u zemlji i inozemstvu, predstavljanje raznih mogućnosti za ulaganja, pružanje usluga potencijalnim investitorima pri realizaciji ulagačkih projekata i sl.

Poticajne mjere u Hrvatskoj pretežito čine fiskalni poticaji (porezne i carinske povlastice) i uređene su Zakonom o poticanju ulaganja. Potiču se ulaganja u gospodarske djelatnosti ako se time osigurava ekološki sigurna djelatnost i jedan ili više od slijedećih ciljeva: unos nove opreme i suvremenih tehnologija, uvođenje novih proizvodnih postupaka i novih proizvoda, veća zaposlenost i izobrazba zaposlenika, modernizacija i unaprjeđenje poslovanja, razvoj proizvodnji s višim stupnjem prerade, povećanje izvoza, povećanje gospodarske aktivnosti u dijelovima Hrvatske u kojima gospodarski rast i zaposlenost zaostaju za državnim prosjekom, razvoj nove ponude usluga, ušteda energije, jačanje informatičke djelatnosti, suradnja s financijskim institucijama izvan zemlje, prilagodba hrvatskog gospodarstva europskim standardima. Poticajne mjere čine davanje u zakup, davanje prava građenja, prodaja ili davanje na korištenje nekretnina ili drugih infrastrukturnih objekata pod komercijalnim ili pogodovanim uvjetima, uključivo i bez naknade, pomoć za otvaranje novih radnih mjesta i pomoć za stručnu izobrazbu ili prekvalifikaciju.

Također u cilju poticanja ulaganja, kao i zapošljavanja, uvođenja novih tehnologija i opreme, modernizacije i industrijskog povezivanja, donesen je Zakon o slobodnim zonama u kojima se gospodarske aktivnosti obavljaju uz posebne uvjete. Zastupljene djelatnosti u slobodnim zonama mogu biti proizvodnja, skladištenje i oplemenjivanje robe, lučke djelatnosti, trgovina na veliko i posredovanje u trgovini, bankarske i druge financijske usluge te poslovi osiguranja i reosiguranja. U posebne uvjete poslovanja unutar slobodnih zona spada u prvom redu činjenica da korisnici u zoni plaćaju 50% propisane stope poreza na dobit te da su oslobođeni plaćanja poreza na dobit prvih pet godina poslovanja u zoni ako su u gradnju objekata u zoni uložili iznos veći od milijun kuna, ali najviše do visine uloženi sredstava. U Hrvatskoj je ukupno 15 slobodnih zona.

6. ZAKLJUČAK

Globalizacija svjetske ekonomije rezultirala je porastom značaja inozemnih izravnih ulaganja. Tranzicijske zemlje postale su sve otvorenije međunarodnim operacijama, liberalizirale su svoje režime i tako postale privlačene stranim investitorima. Multinacionalne kompanije mogu imati brojne pozitivne efekte na rast i razvoj zemlje domaćina, a oni se prvenstveno očituju u mogućnosti prijenosa tehnologije, znanja i vještina, priljevu kapitala i dr. No, svaka zemlja treba procijeniti i moguće rizike takvog ulaska, jer inozemna izravna ulaganja nisu automatsko rješenje svih problema, pozitivan učinak ovisi i o samom okruženju unutar zemlje domaćina, odnosno apsorpcijskom kapacitetu zemlje domaćina.

Uključivanjem u međunarodne integracijske procese, Hrvatskoj se otvaraju mogućnosti bržeg i stabilnijeg razvitka. Uloga inozemnih izravnih ulaganja u ostvarenju tog razvitka može biti neprocjenjiva, stoga Hrvatska ima za cilj privlačenje stranih ulagača.

LITERATURA

- Blomström, M. i Kokko, A., (1997), *How Foreign Direct Investment Affects Host Countries*, WB Policy Research Working Paper 1745, Washington
- Babić, Pufnik, Stučka, (2001), *Teorija i stvarnost izravnih stranih ulaganja u svijetu i u tranzicijskim zemljama s posebnim osvrtom na Hrvatsku*, www.hnb.hr
- Barell, R. i Pain, N. (1997), *Foreign Direct Investment, Technological Change and Economic Growth within Europe*, The Economic Journal, 107, str. 1770 - 1786
- Borensztein, E., (1998), *How Does Foreign Direct Investment Affect Economic Growth?*, Journal of international economics, 45(1), str 115 – 137
- Brockhoff, k., Teichert, t., (1995), *Cooperative R&D and Partners Measures of Success*, International Journal of Technology Management, vol 10(1): 111-123.
- Contractor F.J. i Lorange P. (1998) (eds.), *Cooperative Strategies in International Business*, New York Lexington Books, str. 3 - 28
- Graham, E.G. (1995), *Foreign Direct Investment in the World Economy*, IMF, Working Paper 59
- Hakansson, H. i Johanson J., (1984), *A Model of Industrial Network*, Working Paper, Department of Business Administration, University of Uppsala

- Moran, T.H. (1998), *Foreign Direct Investment and Development*, Institute for International Economics, Washington
- Petrak, Ž., (2000), *Izravna strana ulaganja i razvitak*, savjetnički rad, Ministarstvo vanjskih poslova Republike Hrvatske, www.mvpei.hr
- Porter M.E. (ed.), (1986), *Competition in Global Industries*, Boston, Mass.: Harvard Business School Press, str. 315 – 344
- Porter, M.E., (1980), *Competitive Strategy*, New York, The Free Press
- Preuzeto sa službenih Internet stranica HNB-a (Hrvatske narodne banke), www.hnb.hr, listopad 2006.
- Preuzeto sa službenih Internet stranica WTO-a (World Trade Organisation), www.wto.org, rujan 2006.
- Scott, J.T., (1993), *Purposive Diversification and Economic Performance*, New York: Cambridge University Press
- UNCTAD (2004.), *Foreign Direct investment and Development*, www.unctad.org
- Zakon o poticanju ulaganja, Narodne novine br. 73, 2000.
- Zakon o slobodnim zonama, Narodne novine 44/1996 i Zakon o izmjeni Zakona o slobodnim zonama, Narodne novine 92/2005.